

Domsnummer: 2011-21

Avgörandedatum: 2011-07-27

Rubrik: Ett försäkringsbolag har i avtal mot konsumenter avseende hemelektronik använt avtalsvillkor som inneburit dels att försäkringstiden kan uppgå till en sammanlagd tid på 5 år, dels att försäkringen upphör vid totalskada och stöld i och med att konsumenten erhåller en ersättningsprodukt, varvid ingen del av premien återbetalas och försäkringen inte förs över på den nya produkten. Villkoren har befunnits strida mot tvingande bestämmelser i försäkringsavtalslagen (2005:104). De berörda villkoren har därför ansetts oskäligen enligt 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden och ett förbud att använda villkoren har meddelats försäkringsbolaget.

Lagrum:

- 1 kap. 6 §, 3 kap. 2 §, 6 § och 7 § samt 5 kap. 6 § försäkringsavtalslagen (2005:104)
- 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden

Rättsfall:

REFERAT

KÄRANDE

Konsumentombudsmannen (KO), Box 48, 651 02 Karlstad

SVARANDE

Moderna Försäkringar, filial till Tryg Forsikring A/S Danmark, Box 7830, 103 98 Stockholm

Ombud: advokaten K. O., Advokatfirman L. KB, Box 1065, 101 39 Stockholm

SAKEN

Avtalsvillkor för hemelektronikförsäkringar

DOMSLUT

1. Marknadsdomstolen förbjuder Moderna Försäkringar, filial till Tryg Forsikring A/S Danmark, vid vite av en miljon (1 000 000) kr att vid erbjudanden av konsumentförsäkringar avseende hemelektronikprodukter använda följande avtalsvillkor eller väsentligen samma villkor:

a) "Försäkringsperioden är 12 månader, dock så kan den sammanlagda försäkringstiden inte överskrida 5 år."

b) "Vid totalskada eller vid stöld genom inbrott upphör försäkringen att gälla i och med att du ersätts med en ersättningsprodukt. Ingen del av premien återbetalas och försäkringen förs ej över på den nya produkten."

2. Förbudet träder ikraft den 27 oktober 2011.

YRKANDEN M.M.

Konsumentombudsmannen (KO) har yrkat att Marknadsdomstolen vid vite förbjuder Moderna Försäkringar, filial till Tryg Forsikring A/S Danmark (Moderna Försäkringar), att vid erbjudanden av konsumentförsäkringar avseende hemelektronikprodukter, såsom TV-apparater, kameror, mobiltelefoner eller diskmaskiner, använda följande avtalsvillkor eller väsentligen samma villkor:

a) "Försäkringsperioden är 12 månader, dock så kan den sammanlagda

försäkringstiden inte överskrida 5 år. [...] Vid utgången av varje försäkringsperiod så kan du säga upp din försäkring och få resterande premiebelopp återbetald."

b) "Vid totalskada eller vid stöld genom inbrott upphör försäkringen att gälla i och med att du ersätts med en ersättningsprodukt. Ingen del av premien återbetalas och försäkringen förs ej över på den nya produkten."

Moderna Försäkringar har bestritt yrkandet.

Moderna Försäkringar har yrkat att Marknadsdomstolen, vid helt eller delvis bifall till KO:s talan, ger Moderna Försäkringar en övergångstid på sex månader från dag för dom att uppfylla domslutet.

KO har inte medgett någon övergångsperiod eftersom det enligt KO:s uppfattning saknas anledning härför.

BAKGRUND

Moderna Försäkringar är ett försäkringsbolag som sedan den 1 juli 2010 är en filial till det danska försäkringsbolaget Tryg Forsikring A/S. Moderna Försäkringar säljer bl.a. produktförsäkringar för hemelektronik som konsumenterna köper på Elgiganten. Försäkringen marknadsförs med uppgift om att den bl.a. ger konsumenten ett bättre skydd än vad de befintliga försäkringarna ger och att ingen eller reducerad självrisk behöver ges ut i samband med att produkten skadas eller behöver bytas ut. Försäkringstiden för produkten kan uppgå till fem år och konsumenten betalar premien i förskott för hela avtalsperioden.

Konsumentverket har i samråd med Finansinspektionen granskat de produktförsäkringar som hemelektronikkedjorna förmedlar till konsumenterna. I en rapport från 2009 kritiserar försäkringsbolagen för att de bl.a. använder avtalsvillkor som möjliggör längre försäkringsperioder än ett år samt att premien inte återbetalas vid totalskada. Vidare konstaterades i rapporten att produktförsäkringar ofta tecknas under tidspress. Efter rapporten har Konsumentverket inlett ett tillsynsärende mot Moderna Försäkringar som bl.a. gällt frågan om det är skäligt med avtalsvillkor som medger längre försäkringstid än ett år och att ingen premie återbetalas vid totalskada.

GRUNDER OCH UTVECKLING AV TALAN

Parterna har i huvudsak anfört följande.

KO

Ett avtalsvillkor som med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten kan, enligt 3 § första stycket lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, AVLK, förbjudas av Marknadsdomstolen. Ett förbud får meddelas om det är påkallat från allmän synpunkt eller om det annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse.

Den marknadsrättsliga bedömningen enligt AVLK ska inriktas på om ett avtalsvillkor typiskt sett är oskäligt mot konsumenten. Ett avtalsvillkor som strider mot tvingande rätt anses alltid vara oskäligt, oavsett vad avtalet i övrigt innehåller.

Ett försäkringsavtal är ett varaktigt avtal som gäller under en viss tid. Försäkringstagarens väsentliga intresse är att skaffa sig trygghet mot konsekvenserna av att det inträffar vissa ofördelaktiga händelser.

Försäkringsavtalslagen (2005:104), FAL, tillkom med det grundläggande syftet att stärka försäkringstagarnas ställning i förhållande till försäkringsbolagen. För skadeförsäkringar till konsumenterna, som aktuell försäkring utgör, anges i förarbetena att skyddet enligt den äldre lagen, dvs. konsumentförsäkringslagen (1980:38), i stort sett var tillfredsställande (prop. 2003/04:150 s. 126). Några större förändringar i FAL behövde således inte göras för denna försäkringstyp.

Av 1 kap. 6 § första stycket FAL följer att lagen är tvingande. En avvikelse till konsumentens nackdel får bara ske om det direkt framgår av en enskild bestämmelse. Avviker ett villkor från den tvingande bestämmelsen är villkoret ogiltigt och den tvingande bestämmelsen ska istället tillämpas. Vid

bedömningen av om ett försäkringsvillkor är till konsumentens nackdel ska endast det enskilda villkoret jämföras med vad lagen föreskriver (a. prop. s. 373). En samlad bedömning av samtliga villkor i avtalet ska således inte göras.

Avtalsvillkor a)

Försäkringstiden får enligt den tvingande bestämmelsen i 3 kap. 2 § första stycket FAL inte överstiga ett år, om det inte föreligger särskilda skäl för en längre försäkringstid. I förarbetena anges två exempel på undantag från denna huvudregel, nämligen dels när det finns ett behov av, som en anpassning till en praxis hos ett försäkringsbolag, att låta alla försäkringar sluta vid ett månadsskifte, dels när försäkringstagaren har skäl för att försäkringen ska gälla över ett år utan att därefter förnyas, t.ex. under en tid då försäkringstagaren vistas i utlandet (a. prop. s. 393).

Motsvarande inskränkning i avtalsfriheten för försäkringstiden fanns även i den äldre konsumentförsäkringslagen. De skäl som lagstiftaren då angav för förbudet mot för lång avtalstid torde fortfarande ha aktualitet. Av förarbetena framgår följande (prop. 1979/80:9 s. 41).

"F.n. är flerårsavtal ovanliga vid konsumentförsäkringar, och försäkringsbolagen torde inte heller ha några planer på att börja tillämpa sådana längre försäkringstider. En regel om längst tillåtna försäkringstid kan därför åtminstone i nuläge, synas ha mindre praktisk betydelse. Inte desto mindre delar jag uppfattningen att det är av värde om det direkt framgår av lagen att en försäkringstagare har möjlighet att minst en gång om året pröva om han vill behålla försäkringen eller om han eventuellt skall gå över till ett annat försäkringsbolag som kan erbjuda villkor vilka av olika skäl passar honom bättre."

Moderna Försäkringar använder avtalsvillkor som medger att försäkringstiden kan uppgå till hela fem år, vilket ska jämföras med den tvingande bestämmelsen i FAL som föreskriver att försäkringstiden inte får överstiga ett år, om det inte finns särskilda skäl för en längre avtalstid. De undantag som angetts i förarbetena är speciella och visar enligt KO att det krävs mycket starka skäl för att avvika från huvudregeln. Ännu starkare skäl krävs det självklart när det som i Moderna Försäkringars fall handlar om ett så stort avsteg från huvudregeln. KO kan inte se att det skulle föreligga några särskilda skäl för att just hemelektronikförsäkringar skulle tillåtas ha längre avtalsperioder än andra försäkringar. Liksom för andra försäkringstyper är det av stort värde om konsumenten aktivt får välja om han eller hon vill förnya sin försäkring varje år, vilket var motivet till att lagen begränsade försäkringsperioden till ett år. Detta behov torde vara särskilt stort vid just hemelektronikförsäkringar, då konsumenten ofta fattar försäkringsbeslutet under tidspress och i flera fall inte reflekterar över vad försäkringen ger för skydd och hur detta skydd förhåller sig till försäkringstagarens övriga skydd, såsom garantier och hemförsäkringar. Det borde även främja en sund konkurrens om även andra försäkringsgivare har möjlighet att erbjuda konsumenten en produktförsäkring varje år.

Det förhållandet att Moderna Försäkringar erbjuder konsumenten rätt att säga upp försäkringen varje år innebär knappast att syftet bakom lagstiftningen uppfylls. Har försäkringstagaren väl tecknat en försäkring för fem år och förskottsbetalat hela beloppet lär det tillhöra ovanligheterna att konsumenten därefter reflekterar om det finns ett behov av försäkringen, eller om det finns andra alternativ. Moderna Försäkringar sänder inte heller ut någon påminnelse om möjligheten att säga upp försäkringen. Inte heller förekommer det någon uppgift om uppsägningsmöjligheten i förköpsinformationen.

Att det är Moderna Försäkringars syfte att binda upp konsumenten under denna långa avtalsperiod blir även tydligt när uppsägningen av försäkringen endast kan ske vid utgången av varje ettårsperiod. Om inte detta hade varit syftet skulle konsumenten givetvis få säga upp försäkringen när som helst efter ett år. Moderna Försäkringars avtalsvillkor om längre försäkringstider än ett år strider således mot tvingande konsumentskyddande lagstiftning och är oskäligt.

Avtalsvillkor b)

Av 3 kap. 6 § första stycket 2 FAL framgår att försäkringstagaren får säga upp försäkringen före försäkringstidens utgång om försäkringsbehovet faller bort

eller det inträffar någon annan liknande omständighet. Av förarbetena följer också att en rätt att säga upp försäkringen inte uppkommer därför att det inträffar ett försäkringsfall, såvida inte detta innebär att försäkringsbehovet har upphört (prop. 2003/04:150 s. 400).

Bestämmelsen i 5 kap. 6 § första stycket FAL ger konsumenten en tvingande rätt att få tillbaka premien om försäkringen upphör i förtid.

Återbetalningsskyldigheten gäller enligt förarbetena oavsett anledning till att försäkringen upphör (a. prop. s. 436).

Moderna Försäkringars avtalsvillkor innebär att om konsumenten får en ersättningsprodukt, antingen på grund av stöld eller totalskada, upphör försäkringen och ingen del av premien återbetalas. Har exempelvis konsumenten tecknat en femårig produktförsäkring för en kamera som måste ersättas efter ett halvår så upphör försäkringen och någon premie återbetalas inte. Konsumentens behov av försäkring för ersättningskameran är självfallet lika stor som när den ursprungliga försäkringen tecknades. Det mest naturliga vore således att försäkringen även gällde för den nya produkten. Det skulle då inte heller ha funnits någon rätt för konsumenten att säga upp försäkringen i förtid, trots att ett försäkringsfall inträffat. Annorlunda förhåller det sig om försäkringen inte gäller för ersättningsprodukten. Behovet av försäkring för den gamla kameran faller självfallet bort i och med att den inte existerar längre. Konsumenten har då i enlighet med ett uttalande i nämnda förarbeten en rätt att säga upp försäkringen. Att konsumenten har rätt att säga upp försäkringen i förtid och få tillbaka resterande premie blir än mer uppenbart när det beaktas att Moderna Försäkringar tillämpar försäkringsperioder som kan uppgå till fem år, när FAL som huvudregel bara tillåter ettåriga försäkringar. Hade lagen tillåtit längre försäkringstider än ett år skulle konsumentens rätt till uppsägning och återbetalning av försäkringspremie självfallet varit mer generös. Villkoret om att försäkringen inte gäller för en ersättningsprodukt och att någon premie inte heller ska återbetalas strider således mot 3 kap. 6 § första stycket 2 FAL och är därför oskäligt.

Villkoret om att konsumenten inte ska få tillbaka någon premie vid totalskada strider även mot 5 kap. 6 § första stycket FAL. Denna rätt till återbetalning föreligger oavsett orsaken till att försäkringen upphör. Villkoret strider således även mot denna tvingande bestämmelse och är därför oskäligt.

Aktuella standardavtalsvillkor har upprättats ensidigt av Moderna Försäkringar och har masskaraktär. Villkoren strider, som angetts ovan, mot tvingande konsumentlagstiftning. Rättsläget kan inte heller anses vara helt klart, Moderna Försäkringar och KO har olika uppfattningar om villkoren är oskäligen eller inte. Ett förbud mot avtalsvillkoren är således påkallat från allmän synpunkt och det ligger även i konsumenternas intresse att ett förbud meddelas.

Moderna försäkringar

Produktförsäkring är en försäkring av risken att en preciserad produkt skadas. Moderna Försäkringars produktförsäkringar är anpassade för produkter med begränsad ekonomisk livslängd. Försäkringen innebär att Moderna Försäkringar mot förskottsbetalning av premie under en bestämd tid står risken för att produkten skadas på det sätt som beskrivs i försäkringsvillkorens bestämmelser. Vid mindre skada ersätter försäkringen reparationskostnaden. Vid totalskada ersätts försäkringstagaren i första hand med en produkt av samma modell och märke och i andra hand med en produkt med närmast motsvarande specifikation som den skadade produkten. Beroende av vilken produkt det rör sig om erbjuder Moderna Försäkringar produktförsäkringar en försäkringstid på sex månader, ett, två, tre, fyra eller fem år. Försäkringen omfattar således en specifik produkt. Om denna produkt ersätts med ny produkt efter totalskada upphör försäkringen att gälla, den kommer inte att gälla för den nya produkten. Om den försäkrade produkten skadats så att den kan repareras fortsätter förstås försäkringen att gälla.

Det finns tre möjligheter för försäkringstagaren att säga upp försäkringen. Dessa framgår av förköpsinformationen och av försäkringsvillkoren. För det första kan den alltid sägas upp under de första 30 dagarna efter teckningsdatum och då med full återbetalning av premien. För det andra kan den sägas upp vid utgången av varje försäkringsperiod, som är 12 månader, varefter resterande premiebelopp återbetalas. För det tredje kan försäkringstagaren säga upp avtalet under försäkringstiden "om

försäkringsbehovet upphört eller om någon annan liknande omständighet har inträffat.". Även i detta fall återbetalas resterande premiebelopp. Om inte uppsägning sker löper försäkringstiden under det antal år man har avtalat om eller till dess totalskada har inträffat.

Avtalsvillkor a)

KO menar att Moderna Försäkringars produktförsäkringar generellt strider mot bestämmelsen i 3 kap. 2 § första stycket FAL om att försäkringstiden inte får överstiga ett år, om det inte finns särskilda skäl för en längre försäkringstid. Avsteg från denna huvudregel kan för det första ske om det inte finns någon konsumentskyddande aspekt att ta hänsyn till och särskilt om syftet med regeln inte är applicerbart i ett specifikt fall, dvs. om villkoret inte är till nackdel för konsumenten. Om ett villkor som i och för sig avviker från lagregeln är till fördel för konsumenten är det förstås tillåtet.

Den fleråriga produktförsäkringen är till fördel för konsumenten. Konsumentverket och Finansinspektionen har i en rapport från 2010 funnit att "produktförsäkringen innebär ett ökat skydd jämfört med hemförsäkring och garantier". Flerårsupplägget innebär att risken sprids ut över flera år vilket gör det möjligt att erbjuda produktförsäkring till en rimlig premie och utan självrisk- och åldersavdrag. Här ska också beaktas att produktförsäkringen saknar inlösningseffekt eftersom det finns en ovillkorlig uppsägningsrätt till utgången av varje försäkringsperiod.

Även om den fleråriga försäkringen skulle vara till nackdel för konsumenten ska den tillåtas om det finns särskilda skäl. Moderna Försäkringar menar att det finns särskilda skäl. Produktförsäkring har historiskt alltid varit en flerårig försäkring. Moderna Försäkringar har marknadsfört fleråriga produktförsäkringar sedan 2003. Vidare har Solid Försäkringar sedan i vart fall 1993 marknadsfört fleråriga produktförsäkringar genom ONOFF och Siba.

Moderna Försäkringar menar mot denna bakgrund att produktförsäkring av hävd har varit flerårig och att denna omständighet, som ligger till grund för de försäkringstekniska beräkningarna, utgör särskilt skäl för en längre försäkringstid än ett år. Det är heller inte ovanligt att andra typer av konsumentförsäkringar är fleråriga, t.ex. allriskförsäkringar för smycken, klockor etc. Vidare är den vagnskadegaranti - i realiteten en försäkring - som lämnas vid köp av nya motorfordon flerårig och dessutom i regel obligatorisk eftersom den ingår i priset för fordonet. Alla överlåtelseförsäkringar, s.k. dolda felförsäkringar, på marknaden är fleråriga, likaså byggförsäkringar.

Det är således inte en ovanlig företeelse att teckna fleråriga försäkringar. Det är rimligt att försäkringstiden för en produktförsäkring motsvarar den tid under vilken produkten har ett beaktansvärt ekonomiskt värde. Flerårsupplägget, vilket gör det möjligt att erbjuda en produktförsäkring till en rimlig premie och utan självrisk- och åldersavdrag på grund av riskspridningen, utgör även det ett särskilt skäl. Därvid ska beaktas att den förlängda avtalstiden balanseras av uppsägningsrätten.

Även om Moderna Försäkringar anser att det finns särskilda skäl att ha en försäkringstid överstigande ett år, framgår det av förarbetena att om avtal har träffats om längre försäkringstid än ett år utan att det finns särskilda skäl, kan försäkringstagaren kräva att försäkringen ska upphöra när ett år förflutit (prop. 2003/04:150 s. 393).

Även utan särskilda skäl kan således försäkringsavtalet omfatta längre försäkringstid än ett år om försäkringstagaren kan säga upp försäkringen efter ett år. Det viktiga är möjligheten till uppsägning. Lagstiftaren vill förhindra inlösningseffekter, dvs. konsumenten ska ha möjlighet att ompröva sitt försäkringsskydd. Moderna Försäkringars produktförsäkring kan sägas upp av försäkringstagaren vid utgången av varje försäkringsperiod, som är 12 månader.

Avtalsvillkor b)

Vid totalskada upphör försäkringen med automatik, visserligen före den maximala försäkringstidens utgång, men det är inte att jämställa med ett förtida upphörande enligt 3 kap. 6 § FAL. Den bestämmelsen ger försäkringstagaren rätt att säga upp försäkringen i förtid, men det är då

närmast fråga om en hävningsrätt av ett löpande avtal.

Enligt 3 kap. 6 § första stycket 2 FAL ska konsumenten ha rätt att säga upp försäkringen om försäkringsbehovet har bortfallit. Med detta avses enligt lagens förarbeten att försäkringstagaren gjort sig av med den försäkrade egendomen eller att den har kommit att omfattas av någon annan försäkring. Försäkringsbehovet kan inte anses ha "bortfallit" genom att det blivit tillgodosett, något som även framgår mycket tydligt i doktrin. KO:s uppfattning står i direkt strid med uttalanden i doktrin och förarbeten i denna del.

Försäkringsbehovet i FAL:s mening har således inte bortfallit genom att försäkringsgivaren infriat sitt åtagande och därigenom tillgodosett försäkringsbehovet. Någon rätt till förtida uppsägning av försäkringen föreligger inte enbart av det skälet att en totalskada inträffat. Av detta följer att det inte heller finns någon rätt till återbetalning av premie vid totalskada.

Visserligen talar 5 kap. 6 § FAL om att försäkringen upphör "i förtid", men detta begrepp ska i sammanhanget tolkas så att det avser de fall då försäkringstagaren utnyttjar sin hävningsrätt och säger upp försäkringen under försäkringstiden. En koppling således till 3 kap. 6 § FAL.

Premien beräknas med utgångspunkt i inköpspriset på den produkt som ska försäkras och den löptid som försäkringen ska ha samt risken för skada. Om produkten blir totalförstörd efter en vecka på grund av en yttre händelse, då inte garantin gäller, kommer konsumenten att få en ny produkt. Försäkringen upphör då automatiskt. Naturligtvis upphör också försäkringsbehovet - den försäkrade produkten finns inte kvar - men att detta skulle föranleda återbetalning av premien för återstående försäkringstid ter sig märkligt. Det skulle exempelvis kunna vara fråga om en tvättmaskin för 10 000 kr. Premien för denna är cirka 1 500 kr för fem års försäkringsskydd. Med KO:s synsätt skulle försäkringstagaren dels få en ny maskin värd 10 000 kr, utan självrisk, dels få tillbaka merparten av premien. Om detta synsätt skulle vara riktigt skulle hela försäkringstagarkollektivet drabbas av högre premier eftersom försäkringsgivaren skulle bli tvungen att kompensera sig för sådan typ av återbetalning för att uppnå ett likvärdigt skaderesultat.

Genom att ersätta den totalskadade produkten har Moderna Försäkringar till fullo uppfyllt sitt åtagande enligt försäkringsvillkoren. Det framstår som främmande att återbetala premien eller att överföra åtagandet på en helt ny produkt. Den risk som premien avsåg att täcka har förverkligats, försäkringstagaren har fått det skydd han eller hon har betalat för. Vidare är regeln i 3 kap. 2 § andra stycket FAL om ansvarets inträde respektive upphörande dispositiv. Ett villkor av innebörd att ansvaret upphör vid totalskada strider därför inte mot lagen.

BEVISNING

KO har som skiftlig bevisning åberopat Moderna Försäkringars standardvillkor - Villkor Trygghetsavtal SV2010:1 Giltigt fr.o.m. 2010-07-01.

DOMSKÄL

Målet rör försäkringsvillkor avseende produktförsäkringar. KO har gjort gällande att Moderna Försäkringars villkor angående dels försäkringstiden (punkten 11), dels regleringen vid totalskada eller stöld genom inbrott (punkten 10) strider mot tvingande lagstiftning och därför är oskäliga enligt 3 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden, AVLK.

Enligt 3 § AVLK kan Marknadsdomstolen pröva om ett avtalsvillkor, som näringsidkare använder när de erbjuder varor, tjänster eller andra nyttigheter till konsument, med hänsyn till pris och övriga omständigheter är oskäligt mot konsumenten. Om så är fallet, får Marknadsdomstolen förbjuda näringsidkaren att i framtiden i liknande fall använda samma eller väsentligen samma villkor, om förbudet är påkallat från allmän synpunkt eller annars ligger i konsumenternas eller konkurrenternas intresse.

Den marknadsrättsliga bedömningen enligt AVLK ska inriktas på om ett villkor typiskt sett är oskäligt mot konsumenten. Detta anses vara fallet bl.a. om villkoret, med avvikelse från gällande dispositiva rättsregler, ger näringsidkaren en förmån eller berövar konsumenten en rättighet och därigenom åstadkommer

en sådan snedbelastning i fråga om parternas rättigheter och skyldigheter enligt avtalet, att en genomsnittligt sett rimlig balans mellan parterna inte längre föreligger. Frågan om ett avtalsvillkor är att anse som oskäligt ska avgöras på grundval av en samlad bedömning av parternas rättigheter och skyldigheter. Vid skälighetsbedömningen spelar också villkorens förhållande till tvingande lagstiftning stor roll.

Ett avtalsvillkor som strider mot tvingande lag är regelmässigt att anse som oskäligt. Avtalsvillkor som strider mot tvingande allmänna rättsprinciper, utan att dessa framgår av lag, kan också förbjudas. Även sådana villkor som presenterats eller utformats på ett vilseledande eller oklart sätt, så att konsumenten inte kan förutse vilka konsekvenser villkoret får för honom eller henne, är normalt att anse som oskäliga enligt AVLK (prop. 1994/95:17 s. 64 f).

Avtalsvillkor a)

I målet är ostridigt att Moderna Försäkringar erbjuder en produktförsäkring med en försäkringstid på fem år och att konsumenten betalar premien förskottsvis för hela försäkringstiden. KO har gjort gällande att villkoret i punkten 11 strider mot den tvingande bestämmelsen i 3 kap. 2 § första stycket försäkringsavtalslagen (2005:104), FAL, som anger att försäkringstiden inte får överstiga ett år, om det inte finns särskilda skäl för en längre försäkringstid. Moderna Försäkringar har anfört att villkoret inte är till nackdel för konsumenter utan snarare inrymmer ett antal fördelar, såsom riskfördelning och för konsumenten lägre premie sett över hela försäkringstiden. Enligt bolaget måste avsteg kunna ske om det inte finns någon konsumentskyddande aspekt att ta hänsyn till och i detta fall föreligger det särskilda skäl att ha en längre försäkringstid än ett år.

Marknadsdomstolen gör följande bedömning.

I 1 kap. 6 § FAL slås fast att försäkringsvillkor som i jämförelse med bestämmelserna i FAL är till nackdel för försäkringstagaren är utan verkan om inte annat anges i lagen.

Som angetts ovan får inte enligt 3 kap. 2 § första stycket FAL försäkringstiden överstiga ett år, om det inte finns särskilda skäl. Bestämmelsen överensstämmer med lydelsen i 10 § i den tidigare konsumentförsäkringslagen (1980:38). Av förarbetena till konsumentförsäkringslagen följer bl.a. att bestämmelsen syftar till att ge konsumenter en möjlighet att minst en gång om året pröva om de vill behålla försäkringen eller om de eventuellt ska gå över till ett annat försäkringsbolag som kan erbjuda bättre villkor (prop. 1979/80:9 s. 42). Vad som anges i förarbetena till konsumentförsäkringslagen torde alltså vara aktuellt.

Av förarbetena till såväl konsumentförsäkringslagen som FAL framgår att ett avsteg från huvudregeln kan vara motiverat, t.ex. som en anpassning till en praxis hos ett försäkringsbolag att låta alla försäkringar sluta vid ett månadsskifte eller att försäkringstagaren önskar ha sina försäkringsförhållanden ordnade under den tid då försäkringstagaren vistas utomlands (prop. 1979/80:9 s. 114 och prop. 2003/04:150 s. 393).

De exempel som återfinns i förarbetena till FAL, ger vid handen att möjligheterna att frånga huvudregeln om löptid på högst ett år är mycket inskränkta. Även om det för konsumenten kan finnas fördelar med en längre löptid - som Moderna Försäkringar påstått och gett exempel på - lämnar enligt Marknadsdomstolens mening inte lagen utrymme för en extensiv tolkning som kan innefatta undantag på sådana skäl som Moderna Försäkringar anfört. Det kan heller inte ankomma på rättstillämpningen att med den lydelse som lagen har, skapa ett bredare utrymme för undantag från huvudregeln om högst ett års löptid. Detta är en fråga för lagstiftaren.

Moderna Försäkringar har också framfört att längre försäkringstider är vanligt förekommande i flera branscher, t.ex. i fråga om allriskförsäkringar för klockor och vagnskadegaranti för fordon. Vad Marknadsdomstolen i detta fall har att ta ställning till är dock endast Moderna Försäkringars aktuella avtalsvillkor. I den utsträckning andra typer av försäkringar skulle komma under Marknadsdomstolens prövning får de bedömas i ljuset av den då aktuella situationen.

Vad Moderna Försäkringar till sitt försvar anfört om en ovillkorlig uppsägningsrätt vid utgången av varje försäkringsperiod om 12 månader kan enligt Marknadsdomstolen inte jämföras med att försäkringen har en löptid på ett år med möjlighet för konsumenten att i god tid innan tiden löper ut överväga att förlänga försäkringen alternativt låta försäkringen löpa ut, allra minst som Moderna Försäkringar inte på något sätt uppmärksammar konsumenten på möjligheten att ompröva engagemanget.

Marknadsdomstolen anser således att Moderna Försäkringars villkor i punkten 11, som går ut på att den sammanlagda försäkringstiden löper upp till fem år och att konsumenten betalar hela premien förskottsvis strider mot tvingade lagstiftning i 3 kap. 2 § första stycket FAL och därför är oskäligt enligt 3 § AVLK. Det aktuella försäkringsvillkoret är ett standardvillkor som används av Moderna Försäkringar mot samtliga konsumenter. På grund härav och då det är påkallat ur allmän synpunkt ska Moderna Försäkringar förbjudas att använda nämnda eller väsentligen samma villkor. Förbudet bör ges den begränsade utformning som framgår av domslutet.

Avtalsvillkor b)

Av Moderna Försäkringars villkor i punkten 10 följer att försäkringen upphör att gälla vid totalskada eller stöld genom inbrott i och med att konsumenten erhåller en ersättningsprodukt. Vidare anges att ingen del av premien återbetalas och att försäkringen inte förs över på den nya produkten. KO har gjort gällande att det påtalade villkoret strider mot regeln i 3 kap. 6 § första stycket 2 FAL om försäkringstagarens uppsägningsrätt och regeln i 5 kap. 6 § FAL om återbetalning av premie. Moderna Försäkringar har å sin sida gjort gällande att i och med att konsumenten erhåller en ersättningsprodukt upphör försäkringsbehovet - den försäkrade produkten finns inte kvar - och någon återbetalningsskyldighet kan inte komma ifråga. Vidare har Moderna Försäkringar anfört att regeln i 3 kap. 2 § andra stycket FAL om ansvarstiden är dispositiv för såväl ansvarets inträde som dess upphörande.

Marknadsdomstolen gör följande bedömning.

Moderna Försäkringar har, genom det aktuella villkoret, ensidigt bestämt att bolagets ansvar automatiskt upphör under försäkringstiden vid totalskada eller stöld i och med att konsumenten erhåller en ersättningsprodukt. Moderna Försäkringar har förbehållit sig rätten att låta försäkringen upphöra i förtid. Den fråga som Marknadsdomstolen har att besvara är huruvida lagen medger Moderna Försäkringar att låta försäkringen upphöra i förtid utan att erlagd premie återbetalas.

Marknadsdomstolen konstaterar inledningsvis att FAL inte innehåller någon bestämmelse avseende konsumentförsäkringar som anger att ett försäkringsbolag kan säga upp en försäkring i förtid när försäkringstagaren har blivit ersatt med en ny produkt vid totalskada eller stöld genom inbrott.

Moderna Försäkringar har hävdat att 3 kap. 2 § FAL innehåller en dispositiv reglering av såväl inträde som upphörande av försäkringsbolagets ansvar. Marknadsdomstolen delar denna mening såtillvida att det är korrekt att inträdet kan bli föremål för en överenskommelse mellan försäkringstagaren och bolaget. Detsamma är emellertid inte fallet med upphörandet av försäkringsbolagets ansvar. Av andra styckets andra mening i paragrafen framgår att försäkringsbolagets ansvar gäller till och med försäkringstidens sista dag, vilken är bestämd redan i avtalet. Under försäkringstiden bär försäkringsbolaget ett ansvar för inträffade försäkringsfall (prop. 1978/80:9 s. 41). Att en försäkringstagare blir ersatt med en ny produkt under försäkringstiden på grund av exempelvis totalskada fråntar inte bolaget dess skyldighet att ansvara för den resterade försäkringstiden. Att sålunda tillämpa ett försäkringsvillkor som går ut på att försäkringsbolaget inte låter försäkringen täcka den nya produkten under den tid som kvarstår på försäkringstiden, dvs. under bolagets ansvarstid, är därför inte förenligt med den tvingande bestämmelsen i 3 kap. 2 § andra stycket andra meningen FAL.

Bestämmelsen i 5 kap. 6 § FAL reglerar försäkringsbolagets rätt till premie respektive försäkringstagarens rätt till återbetalning av för mycket betald premie när en försäkring upphör i förtid. Bestämmelsen ger uttryck för principen om att premien ska motsvara det ansvar som gällt, en regel som är

tillämplig oavsett anledning till att försäkringen upphör, alltså också när försäkringen upphör efter överenskommelse (prop. 2003/04 s. 436). Om försäkringstagaren har betalat en högre premie än som svarar mot den tid för vilken försäkringen har gällt, ska försäkringsbolaget betala tillbaka överskjutande belopp. Försäkringstagaren behöver inte framställa någon särskild begäran om att få tillbaka det överskjutande beloppet. Moderna Försäkringars villkor om att inte betala tillbaka någon del av premien strider således mot den tvingande bestämmelsen i 5 kap. 6 § FAL.

Sammantaget anser Marknadsdomstolen att villkoret i punkten 10 i Moderna Försäkringars Trygghetsavtal, som anger att försäkringen upphör automatiskt vid totalskada och stöld genom inbrott och att ingen del av premien återbetalas samt att försäkringen inte förs över på den nya produkten, strider mot tvingande lagstiftning enligt ovan. Eftersom lagen utgör tvingande konsumentskyddande lagstiftning är villkoret att anse som oskäligt enligt 3 § AVLK. Det aktuella villkoret är ett standardvillkor som används i Moderna Försäkringars Trygghetsavtal mot samtliga konsumenter. På grund härav och då det är påkallat ur allmän synpunkt ska Moderna Försäkringar förbjudas att använda nämnda eller väsentligen samma villkor.

Övergångsperiod

Moderna Försäkringar har - för det fall KO:s talan skulle bifallas - hemställt om en övergångs-period om sex månader innan förbudet träder i kraft. KO har motsatt sig att Moderna Försäkringar beviljas en sådan övergångstid. Marknadsdomstolen finner att Moderna Försäkringar bör medges en viss tid för omställning och att denna tid bör bestämmas till tre månader från dagen för Marknadsdomstolens dom.

Vite

Enligt 3 § fjärde stycket AVLK ska ett förbud förenas med vite, om det inte av särskilda skäl är obehövligt. Sådana särskilda skäl föreligger inte i målet. Vitesbeloppet bör i enlighet med praxis bestämmas till en miljon kr.

På Marknadsdomstolens vägnar

C H Fallenius

Ledamöter: Christer Fallenius, ordförande, Per Eklund, Lars Hallén och Anders Stenlund.

Enhälligt

Sekreterare: Louise Petrelius

Sökord: Ansvarstid försäkringar; Försäkringstid; Förtida uppsägning försäkringar; Hemelektronik; Oskäliga avtalsvillkor; Produktförsäkringar; Återbetalning av premie

Litteratur:
